VIIKONVAIHDE

HENGÄHDYSPAIKKA

Muistilla on paikkansa

Itsenäisyyspäivän saarnaa valmistellessani palasin mielessäni edellisten sukupolvien kokemuksiin ja mietin muistamisen merkitystä.

Lähimenneisyyteen usein sukeltanut saksalainen kirjailija W.G. Sebald kirjoitti joskus näinkin:

”Ei pimeys väisty vaan tihenee, kun ajattelen, miten vähän me pystymme pitämään mielessä, mitä kaikkea ja miten paljon unohtuu jatkuvasti jokaisen sammuneen elämän myötä, miten maailma ikään kuin tyhjenee itsestään, kun lukemattomiin muistamiskyvyttömiin paikkoihin ja esineisiin liittyviä tarinoita ei enää kukaan kuuntele, merkitse muistiin eikä kerro eteenpäin.”

Kun koko veteraanisukupolvi on muutaman vuoden päästä sammunut, miten sen kertomusta vastedes välitetään eteenpäin? Käykö niin, että Suomi ”ikään kuin tyhjenee itsestään”? Vai liittyykö vanha selviytymistarina johonkin uuteen, joka antaa paikoille ja esineille tai vaikkapa päivämäärille ja vuosiluvuille merkityksiä?

Muistelu on tärkeää. Kaj Kalin toteaa vastaansanomattomasti: ”Taidolla tehtyjen, perittyjen esineiden vallassa muistat. Et muuten.” Niinpä kysymys ei ole vain kansakunnan muistista ja peruskertomuksista. Joka kodissa ja pihapiirissä on omat muistojen kiintopisteensä, joiden ei pidä antaa unohtua ja kadota.

> Joka kodissa ja pihapiirissä on omat muistojen kiintopisteensä.

Yksikseen paikat ja esineet ovat mykkiä. Vaikka moni pitää valokuvia niin tärkeinä, että pelastaisi juuri ne tulipalosta ensimmäiseksi, nekään eivät pysty välittämään muistikuvia kuin selitettyinä ja sanoitettuina. Juuri niiden kohdalla huomaa, ”miten paljon unohtuu jatkuvasti jokaisen sammuneen elämän myötä”.

Vanhan testamentin aikaan Jumala ei ollut vain ”minun Jumalani”, vaan ennen muuta ”Abrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumala”. Sittemmin tähän isäntäluetteloon on syystäkin lisätty myös naiset. Miksei siis myös Saaran, Rebekan, Lean ja Raakelin Jumala. Vieläpä Hagarin, Bilhan ja Silpan – toisen, kolmannen ja neljännenkin vaimon.

Matri- ja patriarkkojen elämäntarinat eivät olleet pelkästään esikuvallisia saati jumalisia. Sitä vastoin ne olivat ja ovat esimerkkejä inhimillisestä elämästä. Muistelemisen arvoisia ne ovat ennen muuta siksi, että ne sijoittavat meidät Jumalan edessä elämisen vuosituhantiselle jatkumolle.

Parituhatta vuotta on vuosittain kerrattu myös Jeesuksen syntymäkertomusta. Sekin on meillä kiinnittynyt paikkoihin ja esineisiin: lapsuuden tai aikuisuuden joulukirkkoon, kodin seimiasetelmaan ja perintöraamattuun. Näihin kiinnittyvät ääneen luettu jouluevankeliumi ja yhteen ääneen laulettu Enkeli taivaan.

Päinvastoin kuin Sebaldin lainauksessa, pimeys ei tihene vaan väistyy siinä määrin kuin me pystymme pitämään mielessä. Jouluvalot tuntuisivat kummallisilta tammikuussa, kun niiltä silloin puuttuisi taustakertomus ja sen myötä tähtäyspiste. Koko joulukuun niihin sitä vastoin kiinnittyy muistuma Johanneksen evankeliumista: ”Valo loistaa pimeydessä, pimeys ei ole saanut sitä valtaansa.”

KAARLO KALLIALA
Turun arkkihiippakunnan piispa

KANSAN SUUSTA

Suuruksesta ehtoolliseen

Säännöllistä ateriarytmiä suosittelevat niin hammaslääkärien järjestöt kuin painonhallintayhdistyksetkin. Tässäkin voimme oppia niukkuudessa eläneiltä esivanhemmiltamme.

Ennen vanhaan talvisaikaan syötiin yleensä kolme ateriaa: aamiainen, puolinen ja ilta-ateria. Kesällä päivän pidetessä tarvittiin neljä tai viisi ateriaa.

Suurukseksi kutsuttiin ennen aamupalaa nautittua kevyttä syötävää. Sana viitannee viljatuotteisiin. Tämän päivän ruuanlaittaja tuntee suurustamisen ja suurimot.

Murkinaksi sanottiin aamiaista tai aamiaisen ja puolisen välissä syötävää ateriaa. Murkinalla voisi korvata anglosaksisen brunssin. Murkina kuului ateriarytmiin kevät-Matista (24.2.) syys-Mattiin (21.9.) ja sanaa käytettiin etenkin Kaakkois-Suomessa. Kymenlaakson Sippolassa tiedettiin, että murkinan aikoihin loppuu aamuinen sade.

Puolinen oli päivän tärkein ateria ja se syötiin työpäivän puolivälin tienoilla, noin kello 12–14. Puolista on kutsuttu myös murkinaksi, puolipäiväksi, lounaaksi ja päiväälliseksi.

Lounas on sanana vanha, mutta ateriana nuori. Nimityksellä voi olla yhteyttä siihen, että keskipäivän aterian aikoihin aurinko paistaa kutakuinkin lounaasta.

Länsimurteinen ehtoollinen on hävinnyt itäiselle illallisille kenties sen vuoksi, ettei iltapalaa ja kirkon sakramenttia sekoittaisi toisiinsa.

TOPI LINJAMA

KUVAT: ILKKA RANTA, MARTTI KAINULAINEN JA SARI GUSTAFSSON/LEHTIKUVA

1. Helmikuussa 1994 järjestettiin Euroopan unionin vastainen mielenosoitus Helsingissä. EU-jäsenyys edellytti, että maakuntien asema tunnustetaan ja niille annetaan myös valtaa.

2. Julkista hallintoa pohtinut selvitysmies Heikki Koski luovutti raportin huhtikuussa 1996 sisäministeri Jouni Backmanille (sd.). Ensimmäinen askel kohti suurläänejä otettiin.

3. Länsi-Suomen uusi maaherra Heikki Koski juhlisti uuden läänin syntyä kunnialaukauksilla Turussa syyskuussa 1997.

4.Uudet suurläänit aloittivat toimintansa syyskuussa 1997. Viisi lääniä korvasi entiset 12 lääniä. Uudenmaan lääni sulautettiin Etelä-Suomen lääniin.

jatkoa edelliseltä sivulta

Ikuinen kuuma peruna

Itsenäisyyden alkumetreillä, heinäkuussa 1919 maakuntamallia ajoi vanhasuomalainen, kokoomuslainen sisäministeri **Antti Tulenheimon** johtama komitea – tosin huonolla menestyksellä.

Uuteen perustuslakiin kirjattiin, että Suomessa voi olla itsehallinnollisia alueita. Pykälää hyödynnettiin vasta 96 vuoden jälkeen.

Maakuntien itsehallinnosta 1931 lakiesityksen laatinut presidentti **K. J. Ståhlberg** ajatteli, että ellei ylemmänasteinen itsehallintouudistus tule pian voimaan, koko hanke tulee mahdottomaksi. Presidentti oli emeritusprofessori **Erkki Mennolan** mukaan oikeassa.

Ensimmäiseksi vahvistettiinkin laki kuntien itsehallinnosta. Se pysäytti pitkäksi aikaan maakunta-ajattelun.

Puolueet ovat väristä riippumatta tukeneet laajasti maakuntien väliportaan hallintoa. Maalaisliitto kirjasi tavoitteen jo vuonna 1914.

SDP oli maakuntahallinnon takana vielä 1926, mutta sotien jälkeen kanta muuttui. Puoluessa vahvistui 1970-luvulta alkaen keskusjohtoinen ajattelutapa.

Muista vasemmistopuolueista SKDL ajoi vielä 1983 väliportaan hallintoa. Kokoomuksen maakuntajuuret ulottuvat vielä vuoteen 1983, jolloin puolue myös kannatti maakuntahallintoa. Sittemmin tavoitetta ei ole ohjelmiin kirjattu.

> Aluekuntamalli oli keskustalaisille vaikea ja hallituskumppani SDP:lle kuin punainen vaate.
>
> **EX-KUNTAMINISTERI HANNES MANNINEN**

Kunnallispolitiikan professori **Arto Haveri** sanoo, että maakuntahallinto on leimaantunut kautta historian keskustan projektiksi, erityisen vahvasti 1970-luvulta alkaen. Tuolloin sekä **Paavo Väyrynen** että **Seppo Kääriäinen** alkoivat puhua ahkerasti maakuntien Suomesta.

Päätöksenteon keskittäminen ja hajauttaminen nousivat isoksi poliittiseksi kysymykseksi.

Sävy muuttuu lännen vaikutuksesta

Maakunta-ajattelun todellinen elvytys alkoi 1990-luvun alussa, kun keskusta voitti vaalit **Esko Ahon** johdolla.

Vauhdittajana toimi Suomen ETA-jäsenyys ja Euroopan yhteisö, johon Suomi pyrki jäseneksi Ruotsin perässä. Jäsenyys edellytti, että Suomessa on toimiva ja kansanvaltainen väliportaan hallinto. Sisäministeri Mauri Pekkarisen johdolla vanhat maakuntaliitot lakkautettiin ja tilalle tulivat maakuntien liitot. Myös rajat vahvistettiin.

Iso keikaus oli, että maakunnat saivat 1994 aluekehittämisvastuun valtiolta ja rahaa toteuttamiseen.

”Hallintohistoriallisesti päätös oli merkittävä, koska se oli selkeä irrottautuminen valtiokeskeisestä ajattelusta”, perustelee professori Haveri.

Keskustan piirissä oltiin tyytyväisiä. Euroopan unionissa Suomen kuntayhtymiin pohjautunut maakuntahallinto meni poikkeuksilla läpi.

”Muutamissa puoluehallituksissa oli aika riemukas tunnelma, koska keskustan pitkäaikainen ohjelmatavoite oli edennyt”, muistelee Pekkarisen avustajana toiminut Timo Laaninen.

Into loppui lyhyeen, koska hallituskumppani kokoomus pelkäsi jo silloin, että keskusta sementoi valtansa uudistuksella. Pekkarinen myöntää, että hallinnosta vastannut ministeri **Ilkka Kanerva** (kok.) oli maakuntamyönteinen. Kanervan edustamaa linjaa kokoomuksen johto ei hyväksynyt.

Takapakkia suurläänien vuoksi

Maakuntaromantikkojen toiveikkaat vuodet jäivät taakse. Takapakkia alkoi tulla **Paavo Lipposen** (sd.) hallituksen aikana. Lipponen leikkasi alueiden rahoja ja laittoi vireille suurläänneihin johtaneen uudistuksen. Läänit irrotettiin maakuntarajoista.

Toisaalta, kuka muistaa, että ajatus Kainuun hallintokokeilusta (2004–2012) lähti liikkeelle Lipposen Kajaanissa 2001 pitämästä puheesta?

Muutamia vuosia myöhemmin kuntaministeri **Hannes Manninen** (kesk.) kokeili kepillä jäätä, saisiko maakuntamalli nostetta.

> Rakenne on valmis, tehdäänkö siihen myös sydän ja sielu?
>
> **LAPIN LIITON MAAKUNTAJOHTAJA MIKA RIIPI**

Ei saanut, vaikka ajatus verhoiltiin **Jukka Peltomäen** (sd.) johdolla vireillä olevan kuntauudistuksen kylkeen. Aluekuntamalli oli keskustalaisille vaikea ja hallituskumppani SDP:lle kuin punainen vaate, Manninen kertoo.

Sielu vielä puuttuu

Ison aluehallintouudistuksen edessä on paljon tekemistä. Maakuntajohtaja Riipi arvioi, että uudistuksen lähtiessä vauhtiin sitä on vaikea pysäyttää.

Maakunnissa ollaan luottavaisia, koska kuntakentän kattilassa on taloushuolien vuoksi ihan liikaakin painetta.

Teknisesti maakuntamalli on hankala. Hallitus on linjannut jo, että kuntien sote-palvelujen lisäksi maakunnille annetaan paljon uusia tehtäviä. Elykeskusten monet tehtävät siirtyvät niille.

Maakuntien liittojen toiminta päättyy näillä näkymin 2019. Selvitysmies **Lauri Tarasti** valmistelee tehtäväsiirtoa ja kertoo ajatuksistaan vuodenvaiheeseen mennessä hallitukselle.

Maakuntajohtajat ovat kummallisen innokkaita luopumaan titteleistään. Riipin mielestä valtion pitäisi nyt rohkeasti antaa maakunnille asema.

”Rakenne on valmis, tehdäänkö siihen myös sydän ja sielu?”

JANNE IMPIÖ

Artikkelin lähteinä on käytetty myös useita asiantuntija- ja poliitikkohaastatteluja sekä hallintohistoriallisia tutkimuksia.